

Juha Pihkala

Miten me luterilaisina ymmärrämme sakramentit

Reformaation juhluvuoden esitelmä Lahdern Ristin kirkossa 26.4. 2017.

Sana sakramentti on johdettu latinankielisestä termistä *sacramentum*, joka on alun perin merkinnyt sotilaiden vannomaa lippuvalaa, mutta on myöhemmin muuntunut tarkoittamaan uskonnollista salaisuutta. Sellaisena se on kreikankielisen *mysterion*-sanan vastine. Tätä viimeksi mainittua käytettiin yleensä monikkomuodossa ja sillä tarkoitettiin aluksi yksinomaan mysteeriuskontojen (Eleusiin mysteerit, Attiksen mysteerit, Dionysioksen mysteerit, Isiksen mysteerit ym.) vihkimysmenojen salattua sisältöä, jota ei saanut eikä voitu opettaa opillisin käsittein (*mathein*) eikä sanoin kuvata. Salaisuuksiin vihittävän (eli *mystin*) oli itse koettava tuo sisältö (*pathein*). Kun hän oli käynyt lävitse vihkimyksen, hän ei saanut kertoa siitä niille, joilta se puuttui. Tapahtuman sisältö ja muodot oli ehdottomasti pidettävä salassa. Se, mistä oli vaiettava, oli juuri tuo mysteeri. Salaisuus yhdisti toisiinsa kaikki ne, jotka oli vihitty mysteiksi, siteellä, joka ylitti kaikki sosiaali- ja sukupuolirajat.

Sen sijaan raja "ulkopuolisiin" oli jyrkkä. Vihkimyksen saaneet ovatkin pitäneet lupauksensa hyvin: noiden uskontojen keskeisimpiä asioita on erittäin vaikea selvittää. Tiedämme kuitenkin, että joidenkin niistä ydinajatuksena on ollut elämän täydellinen uudistuminen. Sen on saanut aikaan vihkimyksessä tapahtuva "kuolema ja ylösnousemus" sekä yhdistyminen jumaluuteen. On kuljettu pimeyden lävitse valoon.

Myöhemmässä kreikankielessä *mysterion* -sana on myös "maallistunut". Filosofisessa kielenkäytössä sillä on (noin 300 luvulta eKr lähtien) tarkoitettu totuuden (*aletheia*) tavalliselle tarkastelutavalle avautumatonta sisäistä olemusta. Arkikielessä sillä on sittemmin tarkoitettu myös aivan tavallisia yksityisiä tai yhteisiä "salaisuuksia".

Sana esiintyy myös Vanhan testamentin kreikankielisen käännöksen (Septuaginta eli LXX, noin 200-luku eKr) myöhäisissä, hellenistiseltä ajalta peräisin olevissa osissa (Danielin kirja ja ns. Apokryfikirjat). Apokryfikirjoissa sitä tavataan kolmessa asiayhteydessä.

Ensinnäkin se kuvaa *pakanallista jumalanpalvelusta*, joka torjutaan

Joku isä oli murheen murtama,

koska hänen lapsensa oli yllättäen kuollut,
ja niin hän teki pois otetusta kuvan.
Kuolleesta ihmisestä tuli hänelle jumala,
hän osoitti vainajalle kunnioitusta
ja opetti *salaiset* palvontamenoinsa myös talonväelleen.

- - -

He tappavat lapsia palvontamenoissaan,
kokoontuvat *salaisiin* vihkimyksiin
ja riehuvat hillittömästi oudoissa juhlissaan. (Viis. 14:15,23).

Toiseksi se kuvaa tavallisia maallisia "*salaisuuksia*":

Nebukadnessar kutsui luokseen kaikki ylimmät hallitusmiehensä, piti heidän kanssaan *salaisen* neuvottelun ja paljasti heille, miten hän aikoi rangaista noita kansoja. Juudit 2:2).

"Kuninkaan *salaisuuksia* ei pidä paljastaa, mutta Jumalan teot
tulee tuoda kiittäen julki. - - -

"Minä kerron nyt teille koko totuuden mitään salaamatta. Äskenhän
jo sanoin, että kuninkaan salaisuuksia ei pidä paljastaa mutta Jumalan teot tulee tuoda
kiittäen julki. (Tobit 12:7,11)

Joka *salaisuuksia* paljastaa, rikkoo luottamuksen eikä
enää saa läheistä ystävää.

Rakasta ystävääsi ja ole hänelle uskollinen,
mutta jos olet paljastanut hänen salaisuuksiaan,
älä enää pyri hänen seuraansa. (Siirak 27:16-17)

Kolmanneksi sillä on tarkoitettu *uskonnollista salaisuutta*, joka liittyy ennen
kaikkea Jumalan luomistyöhön:

Eivät he tunne Jumalan *salaisuuksia*, eivät
pane toivoaan hurskauden palkkaan, ei
heille merkitse mitään kunnia,
jonka puhdassieluiset saavat osakseen. (Viis. 2:22) (Viis. 6:22)

Mitä viisaus on? Mistä se on tullut?

Minä teen nyt selkoa siitä.

En kätke teiltä sen *salaisuuksia*

vaan seuraan sen jälkiä aikojen alusta asti

Kaiken, mitä siitä tiedän,

tuon avoimesti päivänvaloon.

Totuuden tieltä en poikkea - -

Kuka nimittäin voisi käsittää Jumalan luomistyöt? Ne ovat mysteeri, mutta
sitä ei ole tarkoitettu salassa pidettäväksi, vaan nimen omaan maailmalle
julistettavaksi.

Danielin kirjassa sana "salaisuus" liittyy Nebukadnessarin uneen:

Sitten Daniel meni kotiinsa ja kertoi asian tovereilleen Hananjalle, Misaelille ja Asarjalle 18 ja kehotti heitä pyytämään, että taivaan Jumala olisi armollinen ja ilmaisisi tuon salaisuuden, niin etteivät he tuhoutuisi yhdessä toisten Babylonian viisaiden kanssa.

19 Yöllisessä näyssä salaisuus ilmoitettiin Danielille - - -

27 Daniel vastasi kuninkaalle: "Salaisuutta, jota kuningas kysyy, eivät viisaat, loitsupapit, enteidenselittäjät eivätkä manaajat pysty hänelle kertomaan, 28 mutta taivaassa on Jumala, joka paljastaa salaisuudet, ja nyt hän kertoo kuningas Nebukadnessarille, mitä tulevina aikoina on tapahtuva. Sinun unesi ja näyt, jotka vuoteellasi näit, ovat nämä: 29 "Kun sinä, kuningas, makasit vuoteellasi, mieltäsi alkoi vaivata huoli tulevaisuudesta, ja silloin Salaisuuksien Paljastaja ilmoitti sinulle, mitä on tapahtuva 30 Ei tätä salaisuutta ole paljastettu minulle siksi, että olisin viisaampi kuin muut ihmiset, vaan siksi, että kuningas saisi tietää tämän salaisuuden, ja siksi, että ymmärtäisit, mitä mielessäsi liikkuu.

47 Kuningas sanoi Danielille: "Totta on, että teidän jumalanne on jumalien jumala, kuninkaiden herra ja salaisuuksien paljastaja, sillä sinä olet pystynyt paljastamaan tämän salaisuuden." Dan. 2:17-19, 27-30, 47)

Uneen on siis kätketty Jumalan ilmoitus tulevista, Jumalan itsensä määräämistä tapahtumista. Unen "salaisuuden" voi vain Jumala itse paljastaa. Tässä Danielin kirjan jaksossa "salaisuus" esiintyy ensi kertaa lopunajallisia (eskatologisia) tapahtumia kuvaavassa yhteydessä. Vanhan ja Uuden testamentin välimaastoon sijoittuvassa ilmestyskirjallisuudessa (apokalyptiikka) tämä on jatkuva käytäntö.

Uudessa testamentissa sana *mysterion* esiintyy vain 28 kertaa. Se on aika vähän. Se on aika vähän. Kertaakaan se ei esiinny puhuttaessa tavallisista maallisista salaisuuksista, mutta ei myöskään ilmennä mysteeriuskontojen tavoin jumalanpalveluksen muotoa ja sisältöä. Kysymys on aina Jumalan aikaisemmin salattuna olleesta, ihmiskunnan menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden kattavasta pelastussuunnitelmasta, joka on nyt (Uuden testamentin aikana) ilmoitettu Jeesuksessa Kristuksessa. Salaisuuden sisältönä ovat siis Jeesuksen Kristuksen persoonassa ja toiminnassa toteutuneet Jumalan pelastusteot.

Tässä riittänee muutama esimerkki. Evankeliumeissa termi "salaisuus" esiintyy vain muodossa "Jumalan valtakunnan salaisuus" joka taas avautuu juuri Jeesuksen persoonasta käsin (Mark. 4:11, Matt. 13:11, Luuk. 8:10). Kun Paavali kuvaa (1. Kor. 2 luku) oman julistuksensa pääsisältöä, ristiinnaulittua Kristusta, joka on noussut kuolleista, hän toteaa, että asia on inhimillisen järjen kannalta mieletön, mutta Jumalan Hengen synnyttämän uskon kannalta syvästi mielekäs. Se on "salattua Jumalan viisautta". Saman kirjeen

neljännen luvun alussa hän käyttää tästä uskon näkökulmasta nimitystä "Jumalan salaisuus" (4:1). Viidennessätoista luvussa Paavali liittää "salaisuuden" kuoleman ja ylösnousemisen jännityskenttään: "Mikä mieletön kysymys!. Eihän se, mitä kylvät tule eläväksi, ellei se ensin kuole" (15:36) ... "Nyt minä ilmoitan teille *salaisuuden*: M emme kaikki kuole, mutta kaikki me muutamme, yhtäkkiä, silmänräpäyksessä, viimeisen pasuunan soidessa..." (51-52). Jumalan pelastustekojen laajaa kokonaisuutta Paavali nimittää Roomalaiskirjeen 11. luvussa salaisuudeksi (25-27). Siitä taasen, että tämä "Kristuksen salaisuus" oli "ennen" kätkeyty, mutta "nyt" ilmoitettu, puhuvat mm. Room. 16: 25-26, Kol. 1: 26-27, 2:2, 4:3. Samoilla linjoilla on myös Ef. 1: 9-10, 3:3-6. "Salaisuuteen" kuuluu olemmaisesti se, että Kristus itse "asuu" uskovassa ihmisessä.

Uuden testamentin kielenkäytössä "salaisuus" tarkoittaa siis yleisesti ottaen jotakin, mitä ihminen ei omaa luonnollista järkeään käyttäen voi käsittää eikä tavoittaa, mutta joka kuitenkin voidaan uskon välityksellä ottaa vastaan ja myös sillä tavoin myös käsittää. Lisäksi sitä ei ole osoitettu pienelle "sisäpiirille", vaan kaikille ihmisille koko maailmassa.

Sakramentti kristillisen kirkon toimituksena

Edellisestä lienee käynyt ilmi, ettei mysterium-sana esiinny Uudessa testamentissa suoraan niiden toimitusten (meillä kaste ja ehtoollinen) yhteydessä, joita me lännen kirkon perinnettä noudattaen kutsumme sakramenteiksi. Idän kirkko puhuu samoissa yhteyksissä edelleenkin mysteereistä. Salaisuus (mysterium) tarkoittaa Uuden testamentin yhteydessä – kuten edellä olemme todenneet – erityisesti Kristusta, sekä hänen persoonaansa että hänen tekojaan. Salaisuus on siis ensisijaisesti Kristus itse kaikkine lahjoineen. Tästä keskeisestä näkökulmasta käsin on tarkasteltava myös myöhäisempää ja jossain mielessä myös kapeampaa sakramenttikäsitetä. Sitä ovat kehitelleet erityisesti kirkkoisä Tertullianus 200-luvulla ja Augustinus 400-luvulla.

Koska Uusi testamentti ei määrittele sakramenteja, vaan ne ovat on siinä läsnä elävänä todellisuutena, kirkollisiin toimituksiin kytketty sakramenttikäsité on myöhäisempi rajaus. Uudessa testamentissa ei ole sanottu, että sakramenteja on kaksi eikä myöskään, että niitä on seitsemän tai sitten jotain siltä väliltä. Kaikki myöhemmät määrälliset ja sisällölliset rajaukset ovat kirkollista (mutta ei mielivaltaista) tulkintaa. Tämä koskee myös luterilaista sakramenttioppia.

Luterilainen opetus sakramenteista

On muistettava, että reformaation tarkoitus ei ollut perustaa uutta kirkkoa, vaan poistaa vanhasta uskon ydintä varjostavia väärinkäytöksiä. Niinpä myös sakramenteissa liitytään aina vanhan kirkon aikaan asti ulottuvaan katoliseen traditioon. Kirkkomme päätunnustuskirja, Augsburgin tunnustus, on yhteyttä etsivä, ei eroa hakeva asiakirja. Sakramenttien käytöstä siinä sanotaan yleisesti näin:

Sakramenttien käyttämisestä seurakuntamme opettavat, etteivät sakramentit ole asetetut ainoastaan julkisen tunnustautumisen merkeiksi ihmisten kesken. Pikemminkin ne ovat merkkejä ja todistuksia meihin kohdistuvasta Jumalan tahdosta, jotta usko heräisi ja vahvistuisi niissä, jotka niitä käyttävät. Sen tähden sakramentteja tulee käyttää niin, että uskoen luotetaan niihin lupauksiin, jotka sakramenttien välityksellä tarjotaan ja osoitetaan meille. CA XIII Sakramenttien käyttö.

Tämä Augsburgin tunnustuksessa sanottu on ollut myös katolisen kirkon sakramenttiteologian ydintä.

Luterilaisen kirkon opetuksen mukaan varsinaisen sakramentin tunnusmerkit ovat seuraavat: Sakramentti on pyhä toimitus, jonka *Kristus on asettanut* (asetussanat), jonka olennainen osa on *näkyvä aine* ja joka *välittää Jumalan armon*. Lyhyesti: sana, näkyvä aine ja armo. Muutama selventävä lause näistä kaikista:

Sakramentti liittyy välittömästi kristillisen uskon ytimeen, joka on Jeesus Kristus ja hänen pelastustekonsa. Sen vuoksi sakramentti voi olla vain Kristuksen itsensä käskemä ja sen on oltava välittömästi tekemisissä pelastuksen kanssa. Asetussanoihin on sisällyttävä lupaus pelastuksesta.

Näkyvä aine sakramentissa osoittaa, *että Jumala on todellisesti läsnä luomakunnassa ja kohtaa ihmisen itse luomassaan aineellisessa todellisuudessa*. Tämän hän on osoittanut tulemalla ihmiseksi Kristuksessa (inkarnaatio). Pelastus on siis tullut koko ihmiselle, ei vain hänen "henkisellet" ulottuvuudelleen. Sakramentissa tapahtuu jotain hyvin samankaltaista. Sana tulee siinäkin lihaksi.

Sakramentin asetussanoissa on *pelastuksen lupaus*. Pelastus on sitä, että ihminen pääsee osalliseksi Jumalan armosta. Armo taas ei ole vain Jumalan hyvä tahto, ihmiseen kohdistuva suopeus ja suosio, vaan se on Kristuksen

kautta syntyvä reaalinen yhteys Jumalaan. Armo on itse asiassa Kristus itse. Sakramentti antaa Kristuksen itsensä.

Luterilaisen käsityksen mukaan vain kaste ja ehtoollinen sisältävät täysimääräisesti nuo kolme keskeistä ulottuvuutta. Tästä syystä alun perin mukaan luetut rippi ja pappisvihkimys (ordinaatio) jäivät ulkopuolelle: niistä puuttui näkyvä aine. Kristikunta onkin pitänyt kaikkina aikoina juuri kastetta ja ehtoollista pääsakramentteina.

Sana, näkyvä aine ja usko

Sakramentissa siis sana ja näkyvä aine liittyvät yhteen. Sana ei Uudessa testamentissa (ei myöskään Vanhassa testamentissa) ole vain jonkinlainen yhdessä sovittu, kaikkien hyväksymä viestintämerkki, jolla välitetään tunteita ja tietoa. Sana (Logos) on perusolemuksestaan Jumalan toinen persoona eli Kristus. Tietenkin sanaan kuuluu myös tiedollinen ulottuvuus, sanoma, mutta sanat raamatullisessa merkityksessä sisältävät enemmän kuin sanoman. Niissä on itse se todellisuus, mistä ne puhuvat. Sana on Jumalan voima. Se ei vain ohjaa meitä pelastuksen luo, vaan siinä on itse pelastus läsnä.

Sakramentin näkyvä aine (vesi, leipä, viini) ei siis ole vain havainnollistamassa sanaa. Niiden asiayhteys on oppi Jumalan tulemisesta ihmiseksi (inkarnaatio). Kristus itse ei ollut vain jonkinlainen Jumalan havaintoväline, vaan ratkaisevasti enemmän: Jumala itse. Kasteveteen ja ehtoollisaineisiin sisältyy hyvin syvällisiä ja monisyisiä kuvallisia näkökulmia (vesi kuoleman ja elämän lähteenä, leipä monista jyvistä jauhe-
tuista jauhoista yhdeksi leivottuna, viini monista erillisistä rypäleistä yhdeksi juomaksi puristettuna), mutta ne eivät ole sanan "kuvia", symboleja nykyisin käyttämässämme merkityksessä. Ne eivät viittaa jonnekin "ulkopuolelleen", vaan itseensä, tavallaan "sisäänpäin". Ne ovat "näkymättömän Jumalan kuva". Jumalallinen ja aineellinen todellisuus kietoutuvat erottamattomasti toisiinsa. Sakramentti on Jumalan läsnäolon merkki.

Sakramentti ja usko kuuluvat yhteen, mutta tässä järjestyksessä. Kaikkien kristittyjen yhteisen käsityksen mukaan ihmisen usko nimittäin syntyy ja pysyy voimassa vain Jumalan vaikutuksesta. Jumala luo uskon, ei usko Jumalaa.

Uskoa ei voida määritellä yhden tai kahden raamatunkohdan perusteella koska se on ihmisen kokonaisvaltainen asenne ja tila. Se on vanhaa luterilaista jaottelua käyttäkseni tietoa (*notitia*), suostumista tai liittymistä

(*assensus*) ja luottamusta (*fiducia*). Se läpäisee persoonamme tietävän, tahtovan ja tuntevan ulottuvuuden aina alitajuntamme syvyyksiin asti. Sen keskuksena ja alkuunpanijana ja syvimpänä sisältönä on sanassa ja sakramenteissa todellisesti läsnäoleva Kristus. Usko on - kärjistetyksi sanottuna - tyhjä tila ihmisessä, jonka Kristus täyttää. Luther vertaa suuressa galatalaiskirjeen selityksessään uskoa temppelin kaikkeinpyhimmän pimeyteen, jossa Jumala, Kristus on läsnä. Me emme voi nähdä ja tietää, miten, mutta läsnä hän on ja täyttää kaiken.

Usko ei ole sidottu ihmisen tietoisuuteen. Se ei ole ihmisen oman tajunnan, vaan Kristuksen tuottamaa. Uskova uskoo nukkuessaankin. Uskova uskoo maatessaan tajuttomana sairaalan teho-osastolla. Myöskin pieni lapsi, jonka tietoisuus ei ole kehittynyt, voi luottaa Kristukseen samalla tavalla kuin hän luottaa vanhempiinsa: luottamus on todellista ja ratkaisevan tärkeää, vaikka hän ei *tiedä* luottavansa. Sana ja sakramentit eivät ole meissä elävää todellisuutta ilman uskoa, mutta uskoa ei tule määritellä liian ahtaasti älyn ja tietoisuuden näkökulmista.

Kaste

Augsburgin tunnustus lausuu kasteesta niukasti:

Kasteesta seurakuntamme opettavat, että se on välttämätön pelastukseen ja että Jumalan armo annetaan kasteen välityksellä. Lapset tulee kastaa, jotta heidät kasteen kautta annettaisiin Jumalan huomaan ja näin otettaisiin Jumalan armoon.

Ne tuomitsevat kasteenuusijat, jotka hylkäävät lapsikasteen ja väittävät lasten pelastuvan ilman kastetta. CA IX Kaste.

Katolinen vastauskirjoitus *Confutatio* hyväksyy täysin edellä olevan muotoilun. Luterilainen kastekäsitys on siis samalla katolinen.

Kasteen merkitys selviää Uuden testamentin tekstien kokonaisuudesta, ei yhdestä tai kahdesta sitaatista. On hyödytöntä esimerkiksi pohtia Matt. 28: 18-20 ja Mark. 16: 15-16 pohjalta, kumpi on ensin, usko vai kaste. Kaste on joka tapauksessa kristittynä elämisen alun sakramentti, uuden syntymisen sakramentti.

Kaste ei toimituksena ole tietenkään syntynyt tyhjästä, vaan sillä on juurensa. Taustalla on ensinnäkin Vanhan testamentin kuvat ja profetiat Jumalan vuodattaman veden puhdistavasta ja elävättävästä vaikutuksesta, esimerkiksi Hes. 36:25-27:

Minä vihmon teidän päällenne puhdasta vettä, niin että te puhdistutte, minä puhdistan teidät kaikesta saastastanne ja epäjumalienne kaikesta iljettävyydestä. Minä annan teille uuden sydämen ja teidän sisimpäanne uuden hengen. Minä otan teidän rinnastanne kivisydämen pois ja annan tilalle elävän sydämen. Minä annan henkeni teidän sisimpäanne ja ohjaan teidät seuraamaan säädöksiäni, ottamaan varteen minun käskyni ja elämään niiden mukaan.

Toinen lähde on varmasti ollut Qumranin yhteisön kastekäytäntö, joka tosin oli päivittäin toistuva puhdistautumispesu. Kolmas on ollut juutalainen niin sanottu proselyyttikaste. Käännynnäisen oli puhdistauduttava rituaalisesti kasteella ja annettava sitten ympärileikata itsensä. Näin hän ikään kuin "uudestisyntyi" juutalaiseen yhteisöön. Neljäs kristillisen kasteen juuri on Johanneksen kaste, joka on ilmentänyt parannusta, elämän muutosta. Veden ja sanan, kuvan ja todellisuuden yhteyttä ilmentää efesolaiskirjeen viidennen luvun jakso(5:25-27):

...niin kuin Kristuskin rakasti seurakuntaa ja antoi henkensä sen puolesta pyhittääkseen sen. Hän pesi sen puhtaaksi vedellä ja sanalla voidakseen asettaa sen eteensä kirkkaana, pyhänä ja nuhteettomana, vailla tahraa, ryppyä tai virhettä.

Seuraavat piirteet näkyvät selvästi Uudessa testamentissa:

- Kastettava tulee Kristuksen omaksi, hänestä osalliseksi.
- Kaste lahjoittaa syntien anteeksiantamuksen.
- Kasteessa saadaan Pyhä Henki ja synnyttään uuteen elämään. Kristus tulee kastetun sisimpään hänen "uudeksi minäkseen": "En enää elä minä, vaan Kristus elää minussa".
- Kaste liittää Jumalan kansan, kirkon yhteyteen.

Kolmessa ensimmäisessä, ns. synoptisessa evankeliumissa ja Apostolien teoissa puhutaan paljon kasteen asettamisesta (Jeesuksen käsky) ja itse kasteen tapahtumasta, mutta varsin vähän kasteen sisällöstä (Matt. 28: 18-20; Mark. 16: 15-16; Ap.t. 2: 37-38, 8: 14-17, 35-39, 10: 44-48 ym.). Kaste on saattanut tapahtua aluksi Jeesuksen nimeen, kuitenkin hyvin pian pian Kolminaisuuden nimeen. Johannes ei puhu evankeliumissaan kasteesta suoraan, mutta välillisesti suhteellisen paljon (Joh. 3: 1-10).

Kasteen teologisesta sisällöstä kertovat eniten Paavali ja 1. Pietarin kirje:

- Kaste on kuolemista ja ylösnousemista Kristuksen kanssa. Room. 6:3-11. Samoilla linjoilla myös Kol. 2:11-15.
- Kaikki kastetut muodostava yhden ruumiin. 1. Kor. 12.13.

- Kasteessa “pukeudutaan” Kristukseen eli hän ikään kuin ottaa ihmisen itseensä, ympäröi hänet, mutta samalla myös kaikki muut kastetut. Gal. 3: 26–28.
- Kasteessa tapahtuu uudestisyntyminen ja siinä Pyhä Henki uudistaa ihmisen. Tit 3: 4-7.
- Kaste on uudestisyntymistä elävään toivoon. 1. Piet 1: 3.
- Kastevesi on pelastavaa vettä. 1. Piet. 3:18-21.

Eräänlaisia iskusanoja voisivat siis olla *kuolema, ylösnousemus, uusi elämä, puhdistautuminen*. Näitä ilmaisuja ovat käyttäneet myös eräät mysteeriuskonnot. Ero niihin ei ole niinkään terminologiassa, vaan itse asian sisällössä.

- Luterilaisen – ja katolisen – kastekäsityksen ydinkohdat ovat:
- Kaste on armonväline.
- Kaste on Jumalan teko.
- Kaste ei perustu uskoon, vaan usko kasteeseen.
- Kaste ei pelasta ilman uskoa (pieni lapsi voi uskoa omalla tavallaan).
- Kastetuille on opetettava, minkä lahjan he ovat saaneet ilman omaa ansiotaan.
- Vastasyntynyt lapsikin on syntinen ja tarvitsee kastetta.
- Vaikka kaste on pelastukselle välttämätön, kastamatta jääminen ei automaattisesti kadota.

Lutherin mukaan kaste siis on reaalin ja vaikuttava armonväline, aito pelastustapahtuma, jossa Kristuksen persoona ja työ ovat läsnä hyvin samantapaisesti kuin ehtoollisleivässä ja viinissä. Asetussanoihin sisältyvä lupaus ei ole informaatiota, joka viittaisi johonkin myöhemmin ja jossain muualla tapahtuvaan armoon. Lupaus viittaa itse kasteen aktiin ja toteutuu siinä, vaikka se samalla jääkin jatkuvasti voimaan. Armo taas ei ole vain Jumalan suosio, joka luetaan ihmisen hyväksi, vaan se on myös Jumalan lahja, joka tulee reaalisesti ihmiseen. Lisäksi se ei ole jokin Kristuksesta irrallaan oleva asia, vaan armo on Kristus itse. Kaste luo uskon ja uskossa taas on olennaista se, että Kristus itse on siinä läsnä.

Kaste on kokonaan Jumalan teko ja pelkästään lahjaa. Jokapäiväinen katumus ja parannus eivät ole ensisijaisesti eettistä kilvoittelua (lain 1. käyttö), vaan vanhan ihmisen kuolettamista (lain 2. käyttö). Aktiivinen osapuoli on Jumala, joka lailla ja evankeliumilla kohtaa ihmisen uskon. Kasteella on tietenkin myös eettisiä vaikutuksia, mutta ne virtaavat armon synnyttämästä kiitollisuudesta. Jumala tahtoo niitä, mutta ei itsensä tähden, vaan ihmisten

tähden.

Jos kasteesta käytetään nimitystä liitto, mikä on Uuden testamentin pohjalta mahdollista, se ei luterilaisen tulkinnan mukaan ole kahden tasa-arvoisen osapuolen sopimus, vaan Jumalan lähes yksipuolinen liitto ihmisen kanssa. Pietismin mukanaan tuoma ajatus kasteen liiton uudistamisesta on luterilaisesta viitekehyksestä tarkasteltuna teologisesti virheellinen ja kasteen ainutkertaista reaalisuutta heikentävä, vaikka sen takana on paljon aitoa hengellistä kokemusta.

Myös uudestisyntymisen käsite on hämärtynyt. Uudessa testamentissa ja Lutherin teologiassa kaste ja uudestisyntyminen kattavat toisensa "sekoittamatta, muuttamatta, jakamatta ja erottamatta". 1600-luvun puolivälissä luterilaiset teologit kyllä omaksuivat reformoiduilta ajattelumallin, jossa erotettiin toisistaan kaste uudestisyntymisen pesuna ja itse uudestisyntyminen. Silloisten reformoitujen tulkinnan taustalla oli predestinaatioajatus: kaste ei ole armonväline, koska Jumalan vapaa armo ei ole sidottu mihinkään välikappaleisiin.

Luterilaiset pitivät – huolimatta uudenlaisesta tavastaan hahmottaa kasteen ja uudestisyntymisen suhde – kiinni kasteen armonvälineluonteesta, mutta joutuivat teologisiin vaikeuksiin, mitkä sitten aktualisoituivat pietismin mukana. Ajatus kahdesta tai useammasta uudestisyntymisestä ei nimittäin ole luterilaisen tulkintamallin mukainen eikä sitä voida perustella Uuden testamentin teksteillä. Kääntymyskokemuksesta olisi käytettävä jotain muuta nimitystä. Ihmisen uudestisyntyminen on Jumalan luova teko, jossa Kristus tulee ihmisen sisimpään "uudeksi ihmiseksi". Se tapahtuu kasteessa, jonka ei tarvitse olla kastettavalle psykologisesti kuvailtavissa oleva kokemus.

Ehtoollinen

Myös ehtoollisesta Augsburgin tunnustus puhuu niukoin sanoin. Niiden tarkoitus on vain korostaa Kristuksen reaalista läsnäoloa ei vain ehtoollisen tapahtumassa, vaan myös ja ennen kaikkea ehtoollisen materiassa, leivässä ja viinissä:

Herran ehtoollisesta seurakuntamme opettavat, että Kristuksen ruumis ja veri ovat ehtoollisessa todella läsnä ja jaetaan niille, jotka sen nauttivat. Toisin opettavat ne hylkäävät. CA X Herran ehtoollinen.

Edellä on jo puhuttu paljon siitä, mitä sakramentti kristillisen käsityksen mukaan on. Tässä on sen vuoksi tarpeen ottaa esille vain joitakin ehtoollisen erityispiirteitä. Kun kaste on alun sakramentti, ehtoollinen on tien kulkijan sakramentti, matkaeväs *viaticium* – niin kuin sitä on latinaksi sanottu. Alkukirkon ajoista lähtien kaste on ollut ehtoolliseen osallistumisen ehto ja edellytys. Se on sallittu vain niille, jotka on kasteessa otettu kirkon yhteyteen. Varhaisen kristikunnan aikana tämä johti muodollisesti samantapaiseen käytäntöön kuin mysteeriuskonnoissa. Ne kristinuskosta kiinnostuneet, jotka osallistuivat kastetta edeltävään opetukseen, eli olivat katekumeeneja, eivät ennen kastettaan saaneet osallistua jumalanpalveluksen ehtoollisosaan. Heille lausuttiin: “opetettavat, poistukaa”, “ite, missa est”. Ovet suljettiin ja liturgian ehtoollisosa alkoi. Sen tarkemmasta sisällöstä ei kastamattomille kerrottu. Käytäntö alkoi vähitellen muuttua 300-luvulta lähtien. Ortodoksisessa liturgiassa lausutaan silti vieläkin vanhasta menettelystä puhuvat sanat: “opetettavat, poistukaa”. Ketään ei silti enää estetä seuraamasta liturgiaa loppuun asti. “Salaisuus”, mikä nyt nähdään avoimesti, on aivan sama kuin se, mikä tuolloin tapahtui suljettujen ovien takana.

Mikä sitten on ehtoollisen, eukaristian (kiitosaterian) salaisuus? Se on reaalisesti läsnäoleva Kristus kaikkine lahjoineen. Ehtoollisessa muistellaan sitä, mitä Kristus on tehnyt. Mutta ei vain muistella. Kaikki se, mitä hän on ja mitä hän on tehnyt nykyistyy ja samalla avautuu perspektiivi “tulevan maailman elämään”. Kun ehtoolliseen osallistuva ottaa vastaan leivän ja viinin, Kristuksen ruumiin ja veren (= ristillä kuolleen ja ylösnousseena elävän Kristuksen), hän yhdistyy Kristukseen ja Kristuksen kautta Jumalaan, mutta samalla myös siihen Kristuksen ruumiiseen, joka on kirkko. Siihen taas kuuluvat sekä nyt maan päällä elävät kristityt (taisteleva kirkko) että perille päässeet pyhät (riemuitseva kirkko). Ajan ja paikan rajat murtuvat kaikkiin suuntiin. Yhtä aikaa ovat läsnä menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus, sekä tämänpuoleisuus että tuonpuoleisuus.

Ehtoollinen merkitsee kristitylle uskon ja toivon vahvistusta, syntien anteeksiantamusta, syvää yhteyttä Kristukseen ja kristittyihin sekä voimaa ja motiivia arjen elämässä toteutettavaan rakkauteen ja lähimmäisten palvelemiseen. Kristitty ymmärtää, että hän voi ja että hänen tulee antaa itsensä lähimmäistensä hyväksi yhtä konkreettisesti kuin Kristus on antanut itsensä hänen hyväkseen.

Päätän tämän esitykseni kahteen sitaattiin, jotka olen poiminut eräistä Lutherin ehtoollista käsittelevistä kirjoituksista.

Mitään läheisempää, syvempää ja erottamattomampaa yhteyttä ei ole olemassa kuin se, miten ruoka yhdistyy syöjäänsä, koska ruoka muuttuu luonnoltaan ja siitä tulee syöjänsä kanssa yhtä... Näin me yhdistymme sakramentissa Kristukseen ja liitymme kaikkiin pyhiin. Se tapahtuu niin, että hän ottaa meidät itseensä: hän toimii ja uhrautuu puolestamme aivan kuin hän itse olisi sitä, mitä me olemme, ja että kaikki mikä koskee meitä, koskisi myös häntä ja lisäksi vielä enemmän kuin meitä. Meidän on puolestamme otettava hänet vastaan aivan kuin olisimme sitä, mitä hän on, jotta vihdoin tulisimme samankaltaisiksi kuin hän, kuten pyhä Johannes sanoo: 'Tiedämme tulevamme hänen kaltaisikseen kun hän ilmestyy' (1 Joh 3: 2). Näin syöä ja kokonainen on Kristuksen ja kaikkien pyhien yhteys meidän kanssamme. Näin meidän syntimme ahdistavat häntä ja hänen vanhurskautensa suojelee meitä. Tämä yhdistyminen tekee näet tuon kaiken yhteiseksi aina siihen asti kunnes hän viimeisenä päivänä poistaa meistä synnin kokonaan ja tekee meidät kaltaisikseen. Näin meidän on yhdistyttävä lähimmäisiimme ja heidän meihin saman rakkauden yhteen liittämistä. (WA 2, 748, 29 - 749, 6).

Sillä niin kuin leipä tehdään monista yhteen jauhetuista jyivistä ja monien jyvien ruumiista tulee yhden leivän ruumis, missä kukin jyvä menettää oman ruumiinsa ja hahmonsa ja ottaa omakseen leivän yhteisen ruumiin, ja niin kuin jokainen viinirypäle menettää oman hahmonsa yhdistyessään yhteisen viinin ja juoman ruumiiksi, samoin pitää tapahtua silloin kun me käytämme oikein tätä sakramenttia:

Kristus kaikkine pyhineen ottaa rakkaudessaan omakseen meidän hahmomme, taistelee kanssamme syntiä, kuolemaa ja kaikkea pahaa vastaan, jotta me syttyisimme siitä rakkauteen ja ottaisimme hänen hahmonsa, jättäytyisimme hänen vanhurskautensa, elämänsä ja autuutensa varaan. Näin hänen hyvyytensä ja meidän onnettomuutemme yhdistyisivät toisiinsa niin että meistä tulee täysin yhtä, yksi leipä, yksi ruumis, yksi juoma, ja kaikki on silloin yhteistä. Oi! Tämä on suuri salaisuus (sacrament), sanoo pyhä Paavali: Kristus ja kirkko ovat yhtä lihaa ja luuta. Meidän puolestamme on annettava saman rakkauden muuttaa myös itsemme ja suostuttava ottamaan itsellemme kaikkien toisten kristittyjen rikkomukset, heidän hahmonsa ja tarpeensa. Meidän on annettava heille kaikki se hyö, mikä meillä on, että he voivat siitä nauttia. Tällaista on oikea yhteys ja näin tätä sakramenttia käytetään oikein. Näin me muutumme toinen toiseksemme ja yhdeksi rakkauden kautta. Ilman sitä ei mikään voi muuttua. (WA 2, 748, 8 - 26. Ks. myös WA 15, 503, 6; WA 11, 441, 4).